

Landskap: Småland. Upptecknat av: Christina Marcusson

Härad: Kinnevald. Konga Adress: Fohlaboda, Urshult.

Socken: Urshult. Väckelsång Berättat av Olika meddelare.

Uppteckningsår: 1932. Född år i

Uppteckningen rör

Älvaleken.	1
Menniskor av främmande nationalitet ge upphov till namn.	2
Stortjuven Tullberg.	3
Stortjuven Gylfe.	4
Frimurare.	5
"Kloka gummor".	6
Att taga turen från en ref.	8
"Stuta-Daniel" - en trollkunning gubbe.	9-10
Hur man fick god tur med bössan.	11
Vidskepelse "med de dödas ben".	12
Ramsor.	14
Gömma ringen.	16
Jullekar.	17
Kyrkogrimlen.	18
Glosor.	19
Amerika från 1870-talet.	20
Amerika från 1870-talet.	22

4748

ACC. NR.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Upptecknat av:

Härad: Adress:

Socken: Berättat av Peter Svensson.

Uppteckningsår: Född år 1808 i Fohlaboda.

Uppteckningen rör	sid.
Frimurare.	5
Vidskepelse med "de dödas ben".	12.

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR. 4748

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Upptecknat av:

Härad: Adress:

Socken: Berättat av Gustav Olsson.

Uppteckningsår: Född år i Karrsgärde, Urshult. ..

Uppteckningen rör sid.

"Stuta-Daniel" - en trollkunnig gubbe. 9

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR. 4748

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Upptecknat av:

Härad: Adress:

Socken: Berättat av Målare Sandström

Uppteckningsår: Född år 1860 i Urshult.

Uppteckningen rör	sid.
Hur man fick tur med bössan.	11
Vidskepelse med "de dödas ben".	12

Skriv endast på denna sida!

4748

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

1

Älvaleken.

I Allmundsryds socken fanns för mycket länge sedan en fiolspelman, som kunde spela älvaleken så "att bord och stolar dansade". (Berättat av min mor Matilda Petersson född 1844 i Väckel-~~And~~ sångs Hallagård; hon hade hört det af sin mormor född i Hallagård 1779.)

Menniskor af främmande nationalitet. ge upphov
till namn.

Till jernbruket i Älshult i Allmundsryds socken, kommo Valloner för att hjälpa till där, det var väl antagligen på 1600-talet, vägen från Älshult till Ryd kallas ännu holländarevägen. Var det holländare som anlade den eller läto anlägga den? Jag vet inte det. - Under gården Elmehults Östregård i denna socken finnes stora och lilla Ryssatorp; det är för att der bott ryska krigsfångar. De hade av myndigheterna blifvit anvisade plats att bo der. På samma sätt är det med en del små stugor som äro belägna ett stycke söder om Urshults kyrka utmed vägen mot Ryd; de stugorna kallas Ryssastugorna eller Ryssastaden. (Så har berättats af flera äldre personer bl. a .af Paul Petersson född i Fohlaboda 1833.)

Stortjuven Tullberg.

Om honom har berättats att han brukade säga: "Jag stjälar från de rika, för att ge de fattiga". Ett par små flickor, Lisa och Märta hade en gång öppnat en grind åt honom; han gav sig i tal med dem och frågade bl. a. om de voro fattiga. De sade att de voro det. "Ja, så skall ni få här", sade han. Därmed tog han upp silvermynt ur fickan och gav dem en hand full, hvardera. "Men helsa till edra föräldrar att ni ha fått det af stortjuven Tullberg", sade han. (Berättat av min mor Matilda Petersson född i Väckelsång 1844. Hon hade hört det av flickorna.)

Stortjuven Gylfe.

Han stal mycket här i Urshult, det har berättats, en gång hade de dock fått honom fast och han skulle i häktet, Det var ganska kallt den dagen, och han beklagade sig, att han frös. Då var det en rik bonde han gick efter en tröja till Gylfe. - Denne aftjänade sitt straff och kom sedan tillbaka och började stjäla. Då mötte honom en dag den der rika bonden, i den stora skogen, som på den tiden var tillhörande den gården. Gylfe hotade bonden med dragen kniv. Men så hade Gylfe ett "meraftonsstycke", d.v.s. ett brödstycke, som var skuret i trekant. Så var det en toppig sten, och så befälde Gylfe: "Ställ brödbiten där, så att den ej faller ner, eljest måste du dö". Han hotade hela tiden med dragen kniv. Bonden försökte, men brödbiten bara föll i jorden. Då sade Gylfe till slut: "För den där tröjan, som du lämnade mig, så kan du få lefva." (Berättat av Karin Eriksson född i Urshult 1842.)

Primurare.

(Min farfar Peter Svensson född i Fohlaboda 1808 berättade): "De ha alltid betraktat frimurarna med misstro, det har väl berott på att det skulle hållas så hemligt allt vid deras sammankomster. Och det sades, att om någon gick in bland frimurarna, fick han ej omtala det för någon. Så var det en man, som hade blifvit frimurare, och han teg ej, utan omtalade det för sin hustru. Hon tänkte då: "Jag skall gå till frimurarna och laga, så att han kommer därifrån". Hon gick till frimurarna och uträttade sitt ärende. Mannen, som hon uträttade ärendet till, sade: "Vill Ni verkligen att Er man lämnar frimurarna?" "Ja, det vill jag", sade hon. "Där hängde ett kopparhjärta på väggen, mannen tog det och lade på golvet, och sade till qvinnan: "Trampa på det, så kommer er man ifrån frimurarna". "Hon gjorde så, men då hon kom hem var hennes man död.

4748

Fohlaboda den 12 mars 1932.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Lektor H.Herr Eric Elgqvist

Hov, Växjö.

Härmed insändes några uppteckningar till Eder pristävlan, beklagar att det ej är mera, med det är ej så gott att få veta om någonting sådant där gammalt nu. - Jag medsänder äfven en gammal visa, som jag hittade bland min farfars gamla böcker om Kongl. Örlogs-Fregatten Fröjas långresa på Medelhavet åren 1801, 1802, och 1803. - Jag beder att icke mitt namn blir nämnt och mina sagesmäns namn böra ej heller nämnas.

Högaktningsfullt

Christina Marcusson.

ACC. NR. 4748

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Småland. *Upptecknat av:* Christina Marcusson
Härad: Konga *Adress:* Fohlaboda, Urshult.
Socken: Väckelsång *Berättat av:* Matilda Petersson
Uppteckningsår: *Född år* 1844 *i* Väckelsånga Hallagård

<i>Uppteckningen rör</i>	<i>sid.</i>
Älvaleken.	1
Stortjuven Tullberg.	3
"Kloka gummor".	6
Glosor.	19

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR. 4748

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Småland. Upptecknat av: Christina Marcusson

Härad: Kinnevald Adress: Fohlaboda, Urshult.

Socken: Urshult. Berättat av Paul Petersson.

Uppteckningsår: Född år 1833 i Fohlaboda.

Uppteckningen rör sid.

Menniskor av främmande nationalitet ge upphov t
till namn. 2.

ACC. NR. 4748

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Upptecknat av:

Härad: Adress:

Socken: Berättat av Karin Eriksson

Uppteckningsår: Född år 1842 i Urshult.

Uppteckningen rör
Stortjuven Gylfe.
"Kloka gunmor".

sid.
4
7

Skriv endast på denna sida!

"Kloka gummor".

I en socken rätt långt från Väckelsång, men jag har glömt hvilken, bodde en klok qvinna, som kallades "Kloka Anna". De brukade på den tiden anlita henne till att bota sjuka. Hennes taxa var 25 öre för hvarjerpersion , och hon behövde ej se de sjuka endast ett klädesplagg , en halsduk e.d. som den sjuke begagnat. Så bodde där i Väckelsång en gubbe, som hette Röd-Pelle. Han åtog sig att gå med bud till "Kloka Anna". Qvinnorna utrustade honom med god matsäck, och flera gånger uträttade han sitt ärende ordentligt. Men en gång gick han ej till "Kloka Anna", utan stannade då han kommit ett stycke på vägen, och sade sedan till dem som skickat honom, som han sjelf tyckte att det kunde vara. Men gången efter, då han kom till "Kloka Anna" sade hon: "Jaså du orkade gå ända fram idag". (Berättat af min mor född i Väckelsångs Hallagård 1844.)

I Skatelöfs socken bodde för länge , länge sedan en "klok" gunma. Det talades om, att folk brukade söka henne om deras kreatur blifvit förgjorda d.v.s. om vägen hade tagit "turen" ifrån dem.

4748

(Så berättade Eva Davidsson född i Allmundsryds socken 1855) att en bondemor sagt till henne: "Vi hade sådan otur med våra kreatur men vi sökte henne i Skatelöf för både korna och hönsen och hon fick tog inte mera än 5 kr. och det var det så väl värt, ty det har varit sådan tur med djuren sedan". Nämnda "kloka gumma" kunde också spå i kort ; och hon skulle också en gång försöka att åt en kvinna hvars man var otrogen, råda bot på detta onda. - Jag frågade min sagesman "Hjälpte det?" "Å nej gubben var lika galen sen också". (Detta är berättat av Karin Eriksson född i Urshult 1842.)

I Växjö fanns en "klok gumma", som kallades Grisa-Märta. Hon anlätades av ett torparfolk, som vi kände. Hon hade sagt till dem, att om någon hade tagit turen ifrån dem, så att grisen ej trufdes, så skulle de bara säga det rätt fram till den de misstänkte. Och sen skulle de låtsas sälja grisen till någon annan. (Min fars dräng var egare till deras gris 2 år å rad, priset var båda gångerna 2 öre.) "Att taga turen det kunde de så lätt", hade Grisa-Märta sagt, "endast genom att taga några halmstrån ifrån grisens stia.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

7

4748

Att taga turen från en ref.

Att taga turen från en ref, endast genom att vidröra den, har jag hört omtalas. Det var en person som fått så mycket fisk på sin ref, och stod just och satte på mask för att sätta ut dem; då kom der en gubbe, äfven han en fiskare, och sade "Får jag se hurudant garn du har till din ref!" Ja han rörde vid refen. Fiskaren satte ut refen och fick om morgonen 13 små abborrar, som bruka kallas kulabborrar, men ingenting annat. Den der ref-fiskaren sade när han talade om det för oss: "Jag säger inte att han tog turen, men underligt såg det ut.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

8

"Stuta-Daniel" - en trollkunnig gubbe.

Om menniskor, som hade sådan makt öfver djuren och fick dem att lyda, så att de som sågo det tyckte, att det liknade trolldom, kan nämnas ett exempel. Det var en äldre man, som jag förut en gång omnämnt, som brukade hjälpa till med att tämja ostyriga och alldeles omöjliga stutar, och kallades därför "Stuta-Daniel". (Men det namnet får ej nämnas ty hans dotter Æfver ännu.) Många bönder och kreatursfösare hade blifvit i sällskap ifrån Hultets marknadsplats, och då de kommo till Rörviksholm, var det någon av bönderna som sade: "Nu ska vi gå in här och smaka på våra matsäckar och lommaflaskor. Daniel var ju också med, men hur det var blev han glömd. När de kommo ut igen och skulle köra åstad var det omöjligt att få oxarna att gå, de rörde sig ej ut stället. Då var det någon, som erinrade sig att Daniel blifvit glömd och bad honom gå med in och han blef trakterad som de andra. När han sedan kom ut, gick det att få alla oxarna att gå.

De skulle en gång bygga en ångsåg i Vämboö, och skulle därför hemta en lokomobil, de körde den med oxar. De mötte Daniel, han var mycket nyfiken och ville gerna se lokomobilen, sägande till dem, som körde: "Vänten lite herrar, så får jag se den der maskinen". De, som körde brydde sig ej om att stanna. Åter sade Daniel: "Vänta lite, det är ej så brådt!" Då stannade oxarna och gingo ej ur stället förrän Daniel sett om maskinen så mycket han ville.

(Berättat af Gustaf Olsson, född i Karrsgärde, Urshult.)

4748

Hur man fick god tur med bössan.

Om de ville ha riktigt god tur att skjuta rätt med en bössa, skulle de få dit en lefvande orm i bösspipan, då bössan var laddad, och sen skjuta af "skottet och ormen och alltsamman". (Så berättade Målare Sandström född i Urshult 1860.)

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

11

Vidskepelse"med de dödas ben".

Enligt en uppgift af (Målare Sandström född i Urshult socken 1860) hade det hänt för länge sedan, att personer hade använt de "dödas ben" för vidskepligt ändamål, men då fingo de ej utan vidare komma till kyrkogården och taga ett ben, utan de skulle gå dit en qväll ohh fråga: "Får jag låna det benet".

Jag hörde en gång berättas, (av min farfar Peter Svensson, född i Fohlaboda 1808) att han hört av en gammal man, att en person drunknat utanför Frösön. Den där gamle mannen hade legat på Frösön en hel natt och vaktat, ty han tänkte det skulle bli uppenbart för honom, hvar den drunknades lik låg", det var kanske med tillhjälp af de dödas ben", men han sade att hvad han såg den natten, det ville han ej yppa för någon.

Hur de en gång sökte efter en drunknad. Det är länge sedan detta hände. En man hade drunknat i Stommaresund. De sökte efter liket, men kunde ej hitta det. Då anlidade de en gubbe, som sökte med tillhjälp af "de dödas ben", men de funno ej liket ändå.

4748

Då kom der en gubbe, som hette Johannes, Han sade: "Jag skall försöka, så får vi se". Han skulle ha en tupp i en korg, som skulle vara överbunden, Och kommo de under sin rodd till det stället där liket låg, så skulle tuppen gala. Men tuppen var tyst, oaktat de rodde, och väntade ju, att han skulle gala. Men Johannes sade: "Ja, det var för korgen var för låg, han kunde ej sträcka upp huvudet". (De hittade ej liket förrän följande vår.) (Sagesmän om detta har jag många.)

Upptecknat af C.M.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

13

Ramsor.

Här är en speta, som heter ugnsusar på höjden på flöjden på de glittrande glasbergen, där prestens gäss gå och äta messingsgräs med stålnäbbar, då det petrade så det patrade i trehundra-trettio sex petrex. Kom väl ihåg det,

En annan.

Här är den lusen, som var i fällan, som låg på drängen, som gick till pigan, som mjölkade kvigan, som var på berget, där jägarn stod, som sprang efter hunden, som jagade efter räven, som bet katten, som tog råttan, som åt upp kornet, som var i huset, som Jakob byggde. Kom väl ihåg det.

Borra gulläpple.

Barnen sitta i ring och knyta sina händer och lägga den ena ovan på den andra, en av barnen stå i ringen och tar med ett finger i de knutna händerna, en i sänder, och säger: "Borra, borra gulläpple och kasta bort. Då alla gulläpplena blivit bortkastade frågades: "Vart kom äpplet?" Under kvarnen. Vart kom kvarnen? Malde mjöl. Vart kom mjölet? Bakt i kaka. Vart kom kakan? Pyst i ugnen. Vart kom ugnen? Elden brann. Vart kom elden? Vattnet släckte. Vart kom

4748

vattnet? Oxen drack. Vart kom oxen? Sprang åt skogen. Vart kom
skogen? Yxan bet. Vart kom yxan? Smeden smidde. Vart kom smeden?
Sådde vete. Vart kom vetet? Duvorna åto upp det. Vart kom duvorna?
En flög åt öster, en åt vester, en åt norr och en åt söder.

C.M.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

15

Gömma ringen.

Ungdomarna satte sig i ring. En av dem skulle stå inuti ringen för att taga rätt på ringen som skulle gömmas. De, som sutto i ringen höllo i varandras händer, så att det bildades en slags kedja och ringen, som skulle gömmas, skulle flyttas från den ena till den andra och fick ej vara stilla. Allt under det de sjöngo "Du arma kind, som är så blind och ej kan se var ringen är". Nyss var han här, nu är han där, men han har nyssens varit här".

Ett annat sätt att gömma ringen.

Därvid användes med fördel en tvåkrona i stället för ring. Ungdomarna sutto också här i en ring och skulle flytta myntet, så att det passerade från den ena till den andra, under det att de sjöngo: "Denna daler han skall vandra, från den ena till den andra passa på, passa på, att du denna daler får".

För övrigt sjöngos och dansades många lekar, av dem har jag avskrivit orden till mågra och insänt förut.

C.M.

Jullekar.

Vid julkalasen var det nog rätt vanligt på 1850-talet, att det dansades litet också, liksom även var fallet vid brytekillen. Fanns ej någon fiolspelare med, så sjöngs melodien av ungdomen. Jag har hört berättas, att även gifta bönder deltog i svängen. Slängpolskan var mycket populär, men även valsen, liksom även lekar med valsmelodi förekommo.

En lek, som var mycket omtyckt var : väva vadmal(uttalas vallman). Den torde väl vara allmänt bekant nu genom folkdanslag o.s.v. Orden äro eljest: "Så väva vi vallman, så slå vi tillsamman, och väva vallman och slå tillsamman och låta skälet gå rätt,: Så spola vi tutor, så väva vi rutor, och spola tutor och väva rutor och låta skälet gå rätt. " - När sen vallmanet var vävt, skulle det stampas. Då sjöngs: "Så stampa vi vallman, så slå vi tillsamman och stampa vallman och slå tillsamman och låta skälet gå rätt." - Vad som nämnts härovan var från min mors barndom, hon var född i Väckelsångs socken. Här i Urshults var det nog ej vanligt på 1850-talet med någon dans på allvarliga ställen, det var ju så allvarsamma präster här.

C.M.

4748

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

18

Kyrkogrimlen.

Så benämndes det väsen, som vaktade kyrkogården, och den var endast på kyrkogården, och den var icke så qvick, så det var ej svårt, att komma ifrån honom. -

4748

Gloson.

Men värre var det med "Glo-son", Som namnet antyder , hade den skepnad af en stor "so", och densamma kunde möta dem, som gingo årsgång, hvar som helst. Då måste de skynda sig att sätta sina ben i kors. Då hade hon ej någon makt öfver dem, eljest hade hon lätt sprungit emellan deras fötter, och en sådan ritt hade varit livsfarlig för dem. (Detta har min mor Matilda Petersson född 1844 i Väckelsångs Hallagård, berättat för mig. Hon hade hört det berättas af Urmakare Ring ifrån Uråsa. Han brukade tala om att "gamle Klockaren och jag och en till, vi gingo årsgång".)

C.M.

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

19

Amerikavisa från 1870-talet.

Min sköna brud, mitt fosterland
farväl jag sänder dig,
och reser till en fjärran strand
utöver okänd stig.

Visst gav du mig en ringa lott
men nöjd med den jag var;
och om jag menska vara fått
jag städse stannat kvar.

Jag föddes fri . En Nordens son
kan aldrig vara träl
och därför bort, bort härifrån
Mitt fosterland farväl!

Farväl min mor, du famnar mig:
kanske för sista gång
du skall nog finna tiden lång
ja, längta efter mig.

Skriv endast på denna sida!

Men om en gång vid enslig hård
en hälsning till dig når
långt fjärran från den vida värld
ja, från din son den går.

Den sol, som strålar nu så klar
härnäst när den går opp
jag utav dig blott äger kvar
min längtan och mitt hopp.

C.M.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

21

Amerikavisa från 1870-talet.

Uti Sverige är väl tiden svår
så det är rysligt vad man slita får,
för all min svett och möda
får man liten föda,
knappast någon skilling till en tår.

Ja, vart man kommer man det talet hör
till Amerika man resa bör:
till den nya världen
bör man ställa färden,
som så många nu förtiden gör.

Om någon haven då en flicka kär
får hon ej lov att stanna här
nej, hon skall med oss följa
över hav och bölja,
dela våra sorger och besvär

Om Lunds folkminnesarkiv

Men, o,, vad det är stormigt uppå detta hav
så både skepp och folk kan gå i kvav,
men vad det skulle vara,
om en sådan skara
skulle få så våt och djuper grav.

Uti skogen ligga där på lur
många grymma djur.
Där bo menskor vilda,
från varandra skilda
leva nästan likosm kreatur.

C.M.